

IJssel en Berkel

Twee rivieren horen onverbrekkelijk bij Lochem, maar wat een verschillende! De machtige IJssel is voor Lochem vooral grens en barrière, de nietige Berkel was juist levensader en verbinding.

Tot in de late middeleeuwen had de IJssel vrij spel in zijn loop vanaf zijn afsplitsing van de Rijn tot zijn monding in de Zuiderzee. Pas in de dertiende en veertiende eeuw wist de mens de rivier door middel van dijken in te perken tot het gebied van zijn uiterwaarden. Langs die IJssel ontstonden belangrijke handelssteden, zoals Deventer, Zutphen, Doesburg, maar alleen bij een samenkomen met een (andere) water- of landweg. Zo'n combinatie was voor Gorssel niet weggelegd. Gorssel zag de hanzeschepen slechts voorbijgaan. De IJssel leverde Gorssel wel een vruchtbaar cultuurlandschap, getuige de vele IJsselhoeven die het landschap van Eefde en Gorssel nog steeds kenmerken. Dit gebied was voor de nabijgelegen Hanzesteden van groot belang als leverancier van voedsel.

De rivier zelf vormde vooral een begrenzing naar het westen. Een veerverbinding – inmiddels slechts voor wandelaars en fietsers en alleen in de zomer – bracht daarin nauwelijks verandering. Des te belangrijker is de IJssel als natuurbeleving. Van het uiterwaardenlandschap kun je makkelijk in dichterlijke vervoering raken. Vanwege het frisse groen in de lente, vanwege de wisselende wolkenluchten of vanwege de indrukwekkende watervlakten bij hoog water.

De beleving van dat IJssellandschap is onverbrekkelijk verbonden met Gorssel.

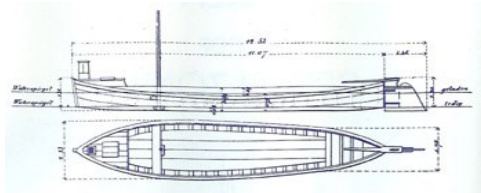

De IJssel bij Gorssel.

t Wordt voorjaar langs de IJssel bij Veecaten.
Wolken en licht, in wisselende staten
scheppen een Voerman: een opalen zwerk
dat hemels is en Hollands bovenmate.

Ida Gerhardt

Hoe anders is de functie van de Berkel voor andere delen van de gemeente Lochem. Dit zo nietig ogende riviertje kon tot de kanalisatie in de twintigste eeuw voor vinnige overstromingen zorgen, maar was ook belangrijk voor het ontstaan van de stad Lochem. Enerzijds vormde het als vaarweg een handelsverbinding met het Duitse achterland, anderzijds diende het als energie- en waterbron voor ambacht en industrie. De groei van Lochem in de middeleeuwen was mede te danken aan de ligging bij (een kruising van) weg en water. Later was Lochem weliswaar niet rechtstreeks lid van het hanzeverbond van handelssteden, maar het mocht wel meepraten met o.a. Zutphen over de vertegenwoordiging naar de hanzebijeenkomst in Lübeck.

Dichterszoon W.C.A. STARING (20) reconstrueerde een bouwtekening van de Berkelzomp.

De bloeitijd van de Berkelscheepvaart was de negentiende eeuw, toen er wel zo'n 200 Berkelzompen hebben gevaren. Na de aanleg van spoorwegen in de Achterhoek verdween deze scheepvaart. In 1905 voer de laatste Berkelzomp door de Borculose sluis.

Caarte van de rivier den Berkel uit 1763 (Zutphen, Regionaal Archief).